

D • N

17/2 1955

Västtyskland och nazismen

I tisdagens tidning var två artiklar införda som från skilda utgångspunkter berörde den fria, västtyska opinionens hållning till Hitlerregimen och den nazistiska åskådningen. Advokaten Fabian von Schlabrendorff, känd för sitt misslyckade attentat mot Hitler, gjorde gällande att motståndsrörelsen mot nazismen, och särskilt upprorsförsöket den 20 juli 1944, kommit att betraktas alltför positivt; de unga, påstod han, ser "i nazismen inkarnationen av allt ont, och den ser i dem som reste sig mot Hitler befriarna från ett outhärdligt slaveri". Dagens Nyheters korrespondent i Bonn, Bo Järborg, ansåg det klarlagt att krigsförbrytarna — numera kallade krigsdömda — av de flesta tyskar sågs som martyrer och nära nog som ett slags nationalhjältar. "Krigsförbrytarnas behandling är bara ett uttryck för den allmänna tendensen: icke erkänna och gottgöra, utan stryka över och gå vidare."

De påståenden som här görs är utan tvivel i stort sett riktiga, även om de, främst Schlabrendorffs, innefattar alltför svepande generaliseringar. Men på de flesta läsare måste ut-sagorna helt naturligt verka direkt motsägande. Om tyskarna hyllar dem som gjorde motstånd mot Hitler, kan väl detta inte förenas med ett de hyllar de krigsförbrytare som representerar det värsta i Hitlerväl-det — detta är den givna reflexionen. Schlabrendorffs artikel ger intrycket att tyskarna är våldsamt antinazistiska, Järborgs åter — ehuru detta inte direkt utsägs — att de är pro-nazistiska.

Den skenbara motsägelsen låter sig väl i huvudsak upplösas om det beaktas att krigsförbrytarnas intar och från början intagit en särställning. Inte blott i Tyskland utan överallt i världen, inte minst i Sverige, höjdes starka demokratiska röster mot den nya metod enligt vilken allierade domstolar med stöd av för ändamålet utformade regler skulle döma medborgare i fiendelandet för vad de gjort under kriget. När något liknande ifrågasattes ef-

ter första världskriget var reaktionen utanför de styrande ententekretsarna nästan genomgående negativ; i Sverige, exempelvis, var i den allmänna debatten den meningen förhärskande att det skulle vara ett brott mot elementära rättsgrundsatser att ställa kejsar Vilhelm inför en av segrarna tillsatt domstol. Nazismens ogärningar var så ojämförligt mera fruktansvärda än kejsardömet att opinionen efter det andra världskriget var mindre kritisk mot krigsförbrytarprocesserna, men tvivel, samvetsoro och kritik inför denna nya form för bestraffande av skurkar saknades inte. Att en stor del av tyskarna i en stor del av krigsförbrytarna sett offer snarare än brottslingar måste ses mot bakgrunden av skilda förhållanden; processerna fördes i förbund med den kommu-

nistiska regimen, lika terroristisk som den nazistiska, många dömdes därför att de utfört givna order, och tyskarna visste vad det under Hitler-tiden betydde att inte lyda order; man har, kanske avsiktligt, varit okunnig om de grymheter som begåtts; samtidigt som processerna fördes och straffen avtjänades blev Tyskland, som kort förut behandlats som pestsmittat, en eftersökt allierad till den fria världens stater.

Problemet sammanhänger med det mera allmänna som av Järborg berörs. Tyskarna har, skriver han, inte velat erkänna och gottgöra, utan stryka över och gå vidare. Det är riktigt, utan tvivel, men är denna hållning underlig? Man får för det första aldrig glömma att Hitler röstades till makten av en minoritet och att inom denna minoritet säkerligen ett flertal saknade föreställningar om vilken ohygglig regim som väntade. Viktigare är likväl andra ting. Har någonsin i historien ett folk gått med skuldkänslor under år och årtionden? Det är sällsynt att en enskild känner så djup skuld för handlingar han begått; att ett helt folk skulle göra det — för handlingar som de flesta kan säga att andra begått eller påbjudit — är otänkbart. Kan de som var barn när nazismen kom till makten, nu bortåt hälften av den arbetsföra befolkningen, känna någon skuld? Vilka har varit lika angelägna som tyskarna att "stryka över och gå vidare" — de demokratiska nationer som börjat se Tyskland som den stora bastionen i

Nej, denna kollektiva skuldkänsla är orimlig, låt oss inte tala om den, inte kräva den. Och låt oss på samma gång kasta bort den kollektiva känslan av överlägsenhet och förakt som ännu många svenskar medför i bagaget vid resor i Tyskland, en känsla som kommer dem att i ordinär självhävande från tysk sida se arrogans och ett slags personlig nazism. Att hata kollektivt — amerikaner eller tyskar eller ryssar — det är en form av dumhet som vi borde vara mogna att lägga bort.

Men hur förhåller det sig då med tyskarna och nazismen? Efter det andra världskriget talades det om nödvändigheten att omskola tyskarna, att lära dem demokrati. Detta tal, ofta enfaldigt och barnsligt, har tystnat; tyskarna har byggt upp en av kontinentens mest utformade och till synes mest stabila demokratier. Är det inte bara "till synes", "skenbart", frågar man sig nu. Frågan är naturlig; då nazismen för 22 år sedan segrade över demokratin i Tyskland innebar detta en överraskning, och förklaringen söktes i att det tyska folket "till sin natur" var nazistiskt; det är förstället att den nya tyska demokratin gärna betraktas som ett provisorium, hotat av nazismen i nya former, och att alla tecken i den riktningen observeras och förstoras.

Det är också förklarligt att ordet nazism används i olika meningar och ofta utan någon klar mening, om fräckt personligt uppträdande, om tecken till maktkoncentration hos regeringen, om antisemitism, nationalism och diktaturtendenser, om återinsättande av nazister på ledande poster, om glorifiering av de tyska insatserna under kriget. I en andra artikel skall vi diskutera de viktigaste hållningarna för ett be-